

STUDIJA

Integracija studenata u Bosni i Hercegovini:
studija United World Collegea u Mostaru

Službeni sažetak

Mary Hayden i Jeff Thompson

CfBT Education Trust

CfBT Education Trust je među 50 vodećih dobrotvornih društava u Ujedinjenom Kraljevstvu (UK) a pruža usluge u domenu obrazovanja za dobrobit zajednica u UK i širom svijeta. Osnovan prije 40 godina, CfBT Education Trust danas ima godišnji obrt sredstava od preko 100 miliona britanskih funti. Zapošljava preko 2300 ljudi širom svijeta koji pomažu provođenje obrazovnih reformi, bave se predavačkim, istraživačkim i savjetodavnim radom te provode obuke.

Otkad smo osnovani, radili smo u preko 40 zemalja širom svijeta. Naš rad uključuje obučavanje nastavnog osoblja i rukovodilaca, izradu nastavnih planova i programa te pružanje usluga u svrhu poboljšanja rada škola. Većina našega osoblja pruža usluge direktno učenicima: u vrtićima, školama i visokoškolskim ustanovama; kroz projekte dizajnirane za učenike isključene

iz školskog sistema; u institucijama za mlade delinkvente i centrima za pomoć i savjetovanje mladih.

Uspješno smo implementirali reformske programe za vlade širom svijeta. Naši klijenti iz vladinih institucija u UK su Uprava za djecu, škole i porodice (DCSF), Ured za obrazovne standarde (Ofsted) i lokalne vlasti. Na međunarodnom nivou, između ostalih, sarađujemo s ministarstvima obrazovanja u Dubaiju, Abu Dabiju i Singapuru. Ostvareni višak prihoda od naših projekata se ponovo reinvestira u istraživačke i razvojne programe u domenu obrazovanja. Naš istraživački program – Evidence for Education (Dokaz za obrazovanje) – ima za cilj unapređenje obrazovne prakse i proširenje pristupa njenom istraživanju u UK i u svijetu.

Za više informacija posjetite www.cfbt.com

Zahvale

Autori žele izraziti svoju duboku zahvalnost za pomoć i podršku svima koji su dali doprinos u osmišljavanju, provedbi i izradi izvještaja o rezultatima provedene studije:

- CfBT Education Trustu za pomoć i podršku u svakoj fazi projekta
- direktoru, profesorima i učenicima Koledža ujedinenog svijeta u Mostaru (UWCiM) za saradnju i radni prostor koji su osigurali istraživačima, te na pokazanoj dobroj volji da odgovore na zahtjeve za prikupljanje i dostavu podataka
- administraciji UWCiM koje je pomogla u organizovanju posjeta u Mostaru, prevođenju i pružanju tehničke pomoć tokom sastanaka i seminara
- direktorici i zamjeniku direktorice Gimnazije Mostar što su nam dozvolili da razgovaramo s učenicima i profesorima u svrhu prikupljanja podataka i što su bili na raspolaganju za razgovor s istraživačima
- roditeljima, bivšim učenicima UWCiM i ostalim članovima mostarske zajednice za pokazanu spremnost da odgovore na upite naših istraživača

Pogledi i mišljenja izneseni u ovoj publikaciji su autorski i ne predstavljaju poglede i mišljenja CfBT edukacijskog društva.

© CfBT copyright 2010

All rights reserved

Biografije

- **Mary Hayden**

Dr. Mary Hayden je direktorica Centra za nastavnički studij u međunarodnom kontekstu (Centre for the study of Education in an International Context - CEIC) Univerziteta u Bathu (UK). Također je voditeljica programa za sticanje akademskih zvanja magistra i doktora nauka u oblasti obrazovanja, koje Univerzitet u Bathu nudi velikom broju nastavnika zaposlenih u međunarodnim školama širom svijeta. U radu na postdiplomskim studijima i u praćenju istraživačkih radova, dr. Hayden poseban naglasak stavlja na međunarodne škole i međunarodno obrazovanje, što je oblast u kojoj je objavila brojne radove. Evaluirala je magistarske i doktorske radove za univerzitete širom svijeta te vodila brojne istraživačke projekte. Dr. Mary Hayden je članica Savjetodavnog vijeća za međunarodni nastavni plan i programa za osnovnu školu (International Primary Curriculum (IPC) Advisory Board) i akademska je savjetnica Međunarodnog programa za upravljanje vodstvom (International Leadership Management Programme (ILMP)). Urednica je Časopisa za istraživanja u oblasti međunarodnog obrazovanja (Journal of Research in International Education). Osnivačica je i članica Upravnog odbora Saveza za međunarodno obrazovanje (Alliance for International Education).

- **Jeff Thompson**

Profesor Jeff Thompson predaje, vrši nadzor te provodi istraživanja u Centru za nastavnički studij u međunarodnom kontekstu (Centre for the study of Education in an International Context - CEIC) Univerziteta u Bathu (UK), u oblastima koje se odnose na međunarodne škole i međunarodno obrazovanje. Mnogo godina se bavio razvojem nastavnog plana, evaluacijom i sistemom provjere znanja na nacionalnom i internacionalnom nivou. Radio je i na visokim pozicijama ispitivača u Organizaciji za Međunarodnu maturu (International Baccalaureate Organization), kao i za mnoge univerzitete širom svijeta, na dodiplomskim, postdiplomskim i doktorskim studijima. Profesor Thompson je objavio brojna djela iz oblasti međunarodnog obrazovanja. Predsjednik je Savjetodavnog vijeća za međunarodni nastavni plana i program za osnovnu školu (International Primary Curriculum (IPC) Advisory Board) te osnivač i urednik Časopisa za istraživanja u oblasti međunarodnog obrazovanja (Journal of Research in International Education). Profesor Thompson je predsjednik i član upravnih odbora više međunarodnih škola, a direktor je i Međunarodnog odbora Koledža ujedinjenog svijeta (United World Colleges). Osnivač je i predsjednik Saveza za međunarodno obrazovanje (Alliance for International Education).

1. UVOD I KONTEKST

„ Poslije potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine, u Bosni i Hercegovini (BiH) je urađeno mnogo u pogledu obnove, rekonstruisan je i mostarski Stari most koji je zvanično ponovo otvoren 2004. „

Poslije smrti predsjednika Tita, osamdesete godine prošloga vijeka su u Jugoslaviji obilježene nemirima, podstaknutim javljanjem pokreta za sticanje nezavisnosti unutar šest republika, koje su činile Federaciju. Prvi sukob je izbio 1991. godine pri pokušaju Jugoslovenske narodne armije da ponovo uspostavi kontrolu nad Slovenijom i Hrvatskom, republikama koje su proglasile nezavisnost. U aprilu 1992. godine, kad je Bosna i Hercegovina (BiH) proglasila nezavisnost, izbija niz žestokih međuetničkih sukoba između Srba (pravoslavaca), Hrvata (katolika) i Bošnjaka (muslimana). Mostar, peti grad po veličini u BiH, koji su ranije naseljavali pripadnici sve tri zajednice, u prvoj godini rata je napustio veliki broj Srba. Grad je ponovo razaran i podijeljen u toku tzv. „rata unutar rata“ rata koji je vođen 1993. i 1994. godine, kad je sukob između dvije preostale zajednice rezultirao velikim brojem poginulih i razaranjem većih dijelova grada (uključujući i rušenje Starog mosta iz 16. vijeka o čemu se tad mnogo pisalo).

Poslije potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine, u Bosni i Hercegovini je urađeno mnogo u pogledu obnove, rekonstruisan je i mostarski Stari most koji je zvanično ponovo otvoren 2004. Međutim duboke podjele između tri zajednice se još uvijek jako osjete. U nekim dijelovima zemlje se ta podjela manifestuje i u obrazovanju mladih u podijeljenim školama i univerzitetima. Grad Mostar je jedan takav primjer, u kojem Hrvati i Bošnjaci uglavnom žive podijeljeni na tzv. istočni i zapadni dio grada i imaju svaki svoje škole i univerzitete, kao i ostale institucije koje se brinu o potrebama svojih zajednica.

U 2005. godini pokrenuta je inicijativa dvije organizacije sa sličnim misijama promovisanja međunarodnog mira i interkulturalnog razumijevanja koja je podstakla omladinu Mostara da se počne družiti na način koji je dotad bio nemoguć. Pokret Koledža ujedinjenog svijeta (United World Colleges – UWC), osnovan na principu dodjele stipendija i koji ima 13 koledža širom svijeta, vlastitu ideologiju temelji na vjerovanju da okupljanje mladih ljudi iz čitavog svijeta da bi živjeli i učili zajedno pomaže rušenju barijera i predrasuda, koje su često posljedica ne dolaženja u kontakt ili nepoznavanja običaja drugih ljudi. Organizacija za Međunarodnu maturu (International Baccalaureate – IB) nudi školama širom svijeta tri nastavna plana i

programa (program za osnovnu školu, program za srednju dob i diploma program), čiji je zajednički cilj promovisanje međunarodnog razumijevanja. Ova UWC-IB saradnja je rezultirala otvaranjem novog UWC-a, Koledža ujedinjenog svijeta u Mostaru (United World College in Mostar- UWCiM), koji ujedinjuje učenike uzrasta od 16 do 18 godina. Njihovo je školovanje finansirano putem stipendija a nastavu pohađaju u mješovitim grupama, u kojima, pored učenika iz Mostara i ostalih dijelova BiH, ima i učenika iz drugih zemalja. Nastava se održava na engleskom jeziku i po završetku učenici stiču diplomu Međunarodne mature. Nastavni kadar u UWCiM-u čine iskusni strani profesori programa Međunarodne mature (IB) i domaći profesori koji su prošli specijalističku obuku za predavanje po IB standardima.

UWCiM je upisao prvu grupu učenika u augustu 2006. godine, a četvrta generacija je startala u augustu 2009. U početku je zajednički smještaj osiguravan samo za učenike koji dolaze van Mostara, dok je u drugoj polovini prve školske godine ova politika promijenjena pa je i za mostarske učenike UWCiM-a postalo obavezno da žive u zajedničkom internatskom smještaju (učeničke rezidencije se nalaze u oba dijela grada). Prostorije dodjeljene UWCiM-u su smještene na zadnjem spratu zgrade prestižne Gimnazije Mostar, koja je i inače progresivnija od ostalih škola u gradu jer nudi dva nastavna plana i programa, na bosanskom i hrvatskom jeziku, u obliku «dvije škole pod jednim krovom». Kao i u ostalim podijeljenim obrazovnim kontekstima u BiH, učenici Gimnazije Mostar se obrazuju na svojim jezicima: srpskohrvatski jezik koji je bio službeni jezik zemlje prije rata, s malim varijacijama u jeziku svake zajednice, sada se smatra različitim jezicima: srpskim (ćirilčno pismo), hrvatskim i bosanskim jezikom. Oba dijela Gimnazije Mostar pružaju četverogodišnje obrazovanje učenicima uzrasta od 15 do 18 godina, svaki ima svoj nastavni kadar i direktora (jedan vrši funkciju direktora Gimnazije Mostar, a drugi mu je zamjenik).

Iako su u prvoj godini projekta u pogledu njegove efikasnosti postojali anegdotski dokazi, nisu prikupljeni sistematski podaci koji bi mogli poslužiti kao temelj donošenja zaključaka u tom smjeru. Studija, koju finansira CFBT i koja je predmet ovog završnog izvještaja, je zamišljena

kao procjena utjecaja uspješnosti projekta na podsticanje dalje integracije među:

- trima etničkim grupama učenika UWCiM-a iz Bosne i Hercegovine
- učenicima UWCiM- a iz BiH i učenicima UWCiM-a iz drugih zemalja
- svim učenicima Gimnazije Mostar

Od samog početka namjera je bila da rezultati studije budu ne samo temelj donošenja odluka u vezi s UWCiM-om, nego da oni posluže i kao izvor informacija onima koji se bave utvrđivanjem

politike i planiranjem u Gimnaziji Mostar te šire na nivou cijele Bosne i Hercegovine. Nada je bila i da će rezultati biti korisni i drugima koji rade u postkonfliktnim situacijama, posebno u kontekstima obrazovanja i školovanja.

[Napomena: Kako bi se izbjegla moguća zabuna zbog upotrebe riječi «bosanski» kao pridjeva koji se može odnositi na sve ljude koji su državljani Bosne i Hercegovine i ljude bošnjačke nacionalnosti (u suprotnosti srpskoj ili hrvatskoj nacionalnosti), skraćenica BiH se u tekstu koristi kad se govori o svim ljudima koji su državljani Bosne i Hercegovine]

2. METODOLOGIJA

Metodologija usvojena kao osnova ove studije je u suštini procjena koja se zasniva na «iluminativnom» modelu koji obuhvata tri faze: posmatranje, dalje istraživanje i potragu za objašnjenjem. Metodologija je u svojoj suštini i formativna i sumativna, a sve u cilju informisanja ne samo onih koji se bave utvrđivanjem politike i planiranjem u širem nacionalnom i međunarodnom obrazovnom kontekstu, nego i zaposlenih u samom UWCiM-u.

U procjeni uspjeha UWC-IB projekta u podsticanju integracije među učenicima UWCiM-a pripadnicima sve tri BiH etničke zajednice, među učenicima UWCiM-a iz BiH i učenicima iz drugih zemalja, kao i među učenicima Gimnazije Mostar, usvojena metodologija je prvenstveno empirijska studija. Ona se temelji na terenskom radu u Mostaru i elektronskim vezama između Mostara i Batha, a kao izvori su korišteni:

- objavljena istraživanja o obrazovanju u postkonfliktnim situacijama i ostali izvori na temu odbacivanja predrasuda;
- analize dokumenata pripremanih u kontekstu UWC-IB Inicijative.

Praksa je pokazala da etnografski pristup prikupljanju podataka putem zapažanja istraživača iz prve ruke nije izvodljiv, pa je prikupljanje podataka poprimilo oblik prikaza percepcija i ispričanih iskustava brojnih uključenih strana:

- učenika UWCiM-a pripadnika svih etničkih grupa iz BiH i učenike UWCiM-a iz drugih zemalja
- profesora i višeg menadžmenta/vođa iz UWCiM-a (domaći i strani)
- roditelja domaćih učenika UWCiM-a
- članova mostarske lokalne zajednice koji imaju vezu s UWCiM-om
- bivših učenika UWCiM-a (manji broj)
- učenika Gimnazije Mostar s oba nastavna plana i programa
- profesora i višeg menadžmenta/vođa s oba nastavna plana i programa Gimnazije Mostar.

Metodologija studije prati etablirani model, u kontekstu iluminativne procjene koja do informacija dolazi percepcijom, korištenja upitnika i intervjua kao osnovnih instrumenata za prikupljanje podataka. Kako svaki metod ima svoje prednosti i ograničenja korištena su oba instrumenta, s tim da su upitnici poslužili kao sredstvo za prikupljanje mišljenja što većeg broja pripadnika određene grupe, nakon čega je intervjuisan manji broj pripadnika iste grupe da bi se detaljnije prodiskutovalo o određenim pitanjima. Tako je, pored uobičajenih koraka koji se poduzimaju kako bi sam proces istraživanja, podaci i otkrića uživali maksimalnu moguću vjerodostojnost i pouzdanost, vjerodostojnost ojačana triangulacijom podataka i traganjem za perspektivama različitih grupa uključenih strana i njihovim poređenjem.

// ...usvojena metodologija je prvenstveno empirijska studija... Ona se temelji na terenskom radu u Mostaru i elektronskim vezama između Mostara i Batha. //

// ... prisustvovanje
maturalnim
ceremonijama
UWCiM-a u maju
2008. i 2009.
godine. //

Preliminarna posjeta Mostaru je organizovana u februaru 2008., a cilj joj je bio obaviti neformalne razgovore radi upoznavanja sa situacijom s manjim grupama učenika UWCiM-a (prve i druge godine), profesorima UWCiM-a (uključujući direktora), starateljima UWCiM-a te profesorima koji predaju i u UWCiM-u i Gimnaziji Mostar. Posjeta je poslužila kao sredstvo za identifikovanje osnovnih problema s ciljem pravilnog određivanja težišta instrumenata za prikupljanje podataka. Intervjui su vršeni na engleskom jeziku koji je radni jezik UWCiM-a. Organizovana je i prigodna zajednička posjeta direktoru i zamjeniku direktora Gimnazije Mostar, s ciljem osiguranja njihovog odobrenja za ispitivanje mišljenja učenika Gimnazije Mostar putem upitnika i intervju: razgovori su vođeni na lokalnom jeziku uz pomoć prevodioca. Tokom posjete i kasnije je prikupljena dokumentacija vezana za UWC-IB Inicijativu, koja je poslužila kao sredstvo kreiranja instrumenata za prikupljanje podataka na osnovu tačnih informacija i da bi bila uključena u buduće analize.

Naknadno uključeni elementi empirijske komponente studije su bili upitnici i intervjui sa svim stranama uključenim u studiju u toku

2008. i 2009., kao što je navedeno u Aneksu 1. Popunjavanje upitnika je bilo na dobrovoljnoj osnovi, ali su ipak prikupljeni odgovori učenika iz svih grupa, uključujući lokalne, regionalne i internacionalne podgrupe učenika UWCiM-a, učenika Gimnazij Mostar, i Bošnjaka i Hrvata – s tim da je u pravilu ženski dio svih zastupljenih grupa bio zainteresovaniji za popunjavanje upitnika od muškog dijela. Pored toga, u aprilu 2009. je u Mostaru održan seminar na koji su pozvane manje grupe svih uključenih strana (profesori i menadžeri UWCiM-a, profesori i direktori Gimnazije Mostar, učenici UWCiM-a i Gimnazije Mostar te njihovi roditelji). Na seminaru su prezentovani očekivani zaključci/rezultati studije (uz pomoć prevodioca), prije nego što su učesnici podijeljeni u grupe za diskusiju. Ideje i mišljenja izneseni tokom seminara su pomogli informisanju, rasvjetljavanju i rafiniranju očekivanih rezultata/zaključaka studije. Dodatni, manje formalan kontakt u Mostaru je uključio posjetu učeničkom internatskom smještaju, prisustvovanje skupštini Koledža, pozorišnoj predstavi učenika UWCiM-a u lokalnom Centru za kulturu i prisustvovanje maturalnim ceremonijama UWCiM-a u maju 2008. i 2009. godine.

3. ZAKLJUČCI

Zaključci studije su prezentovani u dva glavna dijela:

- Integracija učenika UWCiM-a (i BiH i stranih);
- Integracija među učenicima Gimnazije Mostar i između učenika UWCiM-a i učenika Gimnazije Mostar;

U oba slučaja su zaključci izvođeni na temelju podataka prikupljenih od pripadnika raznih grupa uključenih strana i obima u kojem su se dešavale promjene od dolaska učenika UWCiM-a u Mostar. U primjerenim situacijama biće referenci na relevantnu literaturu koja je nastala kao plod istraživanja, a kako bi bilo omogućeno vođenje što relevantnijih razgovora. Od uključene relevantne literature, tokom analiziranja prikupljenih podataka, najveći odjek su imala djela Gordona Allporta,

čija je knjiga „Priroda predrasuda“, prvi put izdata 1954. potakla čitav jedan pokret, i sve od tada ima veliki utjecaj na rad istraživača i praktičara, uključujući Dovidia et al., koji je 2005. izdao knjigu „Pedeset godina poslije Allporta“. Allport je formulisao ono što je poslije postalo poznato kao „hipoteza kontakta“, u kojoj tvrdi da se predrasude koje vladaju među različitim grupama mogu umanjiti ako se ispune sljedeći uslovi:

- svaka grupa uživa jednak status po mišljenju njenih članova;
- zajednički ciljevi grupa;
- saradnja a ne natjecateljski i konkurentni odnos među pripadnicima grupa;
- podrška vlasti, zakona ili običaja.

// Jedan učenik, koji je po dolasku još uvijek vjerovao da je odgojen bez predrasuda, je istakao da je to dijelom bilo zato što se ranije nije sretao s problemima nacionalizma... //

3.1 DOKAZI INTEGRACIJE MEĐU UČENICIMA UWCiM-a

Zaključci se ovdje mogu svesti pod dva naslova:

- Kakvim se učenici UWCiM-a vide sad u odnosu kakvi su bili kad su tek stigli u UWCiM
- Faktori koji su utjecali na mijenjanje učenika UWCiM –a od njihovog dolaska.

3.1.1 Promjene nastale kod učenika od dolaska u UWCiM

Snažne poruke su stizale od svih intervjuisanih pojedinaca (učenika UWCiM-a, profesora UWCiM-a i Gimnazije Mostar, roditelja lokalnih učenika i bivših učenika UWCiM-a) o promjenama primijećenim kod učenika od njihovog dolaska, koje su utjecale na značajnije druženje različitih grupa stranih i domaćih učenika (uključujući, recimo, arapske i izraelske učenike) i druženje među pripadnicima tri grupe lokalnih učenika. Intervjuisana su i dva bivša lokalna učenika UWCiM-a na kraju njihove prve akademske godine na Univerzitetu/Sveučilištu u Mostaru. Oni su istakli da su jača prijateljstva uspostavljena među pripadnicima tri BiH grupe, nego među bosanskohercegovačkim i stranim učenicima, jer po njima BiH grupe imaju mnogo više toga zajedničkog (nisu krili da su prilikom upisa u UWCiM i prije nego što su upoznali jedni druge mislili da su pripadnici ostalih BiH grupa čudni). Zanimljivo je što je sličnu situaciju zapazio i jedan profesor UWCiM-a kod arapskih i izraelskih učenika, koji čini se razumiju jedni druge bolje nego što razumiju ostale strane i domaće učenike zbog mnogo toga zajedničkog što dijele. Jasne poruke su stizale i o promjenama u stavovima učenika u smislu odbacivanja predrasuda i većoj fleksibilnosti otkad su krenuli u UWCiM (u nekim slučajevima se pozitivno mišljenje razvilo tek u toku druge školske godine na UWCiM-u). Većina učenika vjeruje da su sad, više nego na početku, spremni promijeniti mišljenje o nekom problemu i družiti se s pripadnicima drugih kultura. Uočena je i zanimljiva tendencija da su pripadnice ženskog spola bile ne samo raspoložnije za davanje odgovora, nego su njihovi stavovi bili pozitivniji od stavova njihovih muških vršnjaka.

Istaknuti problemi biće razmatrani pod dva glavna naslova u nastavku:

(a) Vlastita samouvjerenost i razvoj

Razvoj ličnosti i atributi kao što su samouvjerenost i fleksibilnost su stalno naglašavani od strane učenika kao aspekti promjene koju su primijetili kod sebe. Strani učenici su primijetili da su potpuno promijenili način života, naglasili su da su se morali navikavati na zahtjevan program i druženje s velikim brojem drugih učenika (u razredu i zajedničkom internatskom smještaju), kao i izazove pred koje su ih stavile sve te promjene koje su nekad bile negativne jednako koliko i pozitivne. Svi su primijetili da su postali zreliji i samostalniji, što se po njima desilo mnogo ranije nego što bi to bio slučaj da su ostali u svojim zemljama i domovima, iako se prema mišljenju jednog učenika takve promjene svakako dešavaju u životu svake osobe u dobi između 16 i 18 godina, posebno ako odlazi iz vlastitog doma. Za neke je učenike (uglavnom one iz BiH, ali i neke učenike iz drugih zemalja) potpuno drukčiji način predavanja i učenja u početku bio šokantan i bilo im jako teško priviknuti se na njega, a sad ga smatraju boljim od drugih.

Veliki broj stranih učenika je bio iznenađen spoznajom da je njihova percepcija o vlastitoj otvorenosti, nepristranosti i neposjedovanju predrasuda bila preuveličana (shvatili su, na primjer, da su u nekim stvarima bili prilično neobaviješteni), a iznenađeni su bili i početnom ograničenošću i zatvorenošću pogleda kod nekih svojih kolega pri dolasku u UWCiM. Jedan učenik, koji je po dolasku još uvijek vjerovao da je odgojen bez predrasuda, je istakao da je to dijelom bilo zato što se ranije nije sretao s problemima nacionalizma i da je odbacivanje predrasuda i prihvatanje različitosti u nekim kontekstima lakše nego u drugim. Pojedini strani učenici su istakli kako misle da su u početku, kad su tek stigli u Mostar, bili naivni jer su vjerovali da mogu promijeniti svijet. Iako je proces prihvatanja činjenice da se tako nešto neće dogoditi ponekad težak, dva učenika koja su potakla to pitanje (oba su učenici druge godine, čije se školovanje u UWCiM-u bliži kraju) misle da sad imaju mnogo realniju sliku – iako ih i dalje ne napušta optimizam – o onome što mogu da postignu.

Interesantan aspekt razvoja samopouzdanja, po mišljenju učenika, je da oko dvije trećine njih vjeruje kako sad imaju mnogo više samopouzdanja nego kad su tek došli u UWCiM i da su sad spremniji ustati u odbranu sebe i svog sistema vrijednosti pred ljudima koji ne njeguju iste vrijednosti.

Lokalni učenici bez razlike dijele mišljenje da su se vidno promijenili od dolaska: postali su zreliji i naučili su preuzeti odgovornost za svoje postupke, postali su otvoreniji i svjesniji kroz druženje s ljudima iz različitih kulturoloških sredina (uključujući i druge dijelove BiH) i kroz organizovanja zajedničkih proslava. Zajednički stav domaćih učenika je da su sad svi zaokupljeni stvarima o kojima ranije nisu brinuli. Učenici druge godine primjećuju da je samouvjerenost svakog pojedinca nešto što se razvija s vremenom; ističu kako primjećuju da učenike prve godine jako iznenađuje kad vide da na večeri poslije žučne rasprave oni opet zajedno sjede, što je pak učenicima druge godine sasvim normalno. Nekim učenicima, kojima engleski jezik nije maternji, druženje je u početku stvaralo teškoće, nedostajalo im je samopouzdanja da se pridruže razgovoru, ali je i to vremenom došlo na svoje.

Interesantan aspekt razvoja samopouzdanja, po mišljenju učenika, je da oko dvije trećine njih vjeruje kako sad imaju mnogo više samopouzdanja nego kad su tek došli u UWCiM i da su sad spremniji ustati u odbranu sebe i svog sistema vrijednosti pred ljudima koji ne njeguju iste vrijednosti.

Da bi se izbjegao pogrešan zaključak kako rastuća svijest o sebi, svom mišljenju i uvjerenjima nagovještava nedostatak volje da se otvori prema drugima, interesantno je primijetiti da se veliki broj učenika sad osjeća spremnim suprotstaviti svoje stavove drugima, što je vjerovatno pokazatelj ne samo stečenog samopouzdanja u vlastite vrijednosti, nego i spremnosti na debatu, slušanje drugih i odbranu svojih stavova. Kritičko razmišljanje prije donošenja suda je u razgovoru s učenicima ocijenjeno kao pozitivan razvoj u tom pogledu.

Većina učenika misli kako sad teži ohrabrivanju drugih učenika iz potpuno drukčijih kultura da uče o njihovoj kulturi. Jedna učenica je u intervjuu takvo mišljenje ilustrirala svojim primjerom. Ona je naučila da živi s činjenicom da neki učenici ne poznaju njenu zemlju, dok bi je prije takvo neznanje uvrijedilo. Ista učenica misli da je njen zadatak da ih obrazuje. Mnogi učenici osjećaju kako su sad mnogo spremniji nego prije da se suprotstave predrasudama koje drugi ljudi mogu da imaju

o različitim kulturama.

Ono što je također važno za razvoj svakog pojedinca je snažna identifikacija s jednom kulturom. Otprilike jedna trećina učenika misli da je njihova identifikacija s jednom kulturom sada manje izražena nego prije. Jednak broj učenika ističe da su sad manje uvjereni u superiornost svoje vlastite kulture u odnosu na druge kulture.

Učinak na ranije nastale odnose je interesantno područje o kojem je bilo govora u intervjuima s učenicima UWCiM-a. Odnosi s porodicama su se prema nekim lokalnim učenicima znatno promijenili. Jedan učenik je izjavio da je za njegovu majku njegova preobrazba u zapadnjačkog mladića bila bolna, dok određeni broj učenika misli kako su njihovi razgovori s roditeljima postali zreliji, jer sad s roditeljima mogu da podijele nove stvari koje su naučili. Slična situacija je prema mišljenju učenika i s njihovim prijateljima, s kojima se njihov odnos također promijenio, pa su neki izgubili neke stare prijatelje što objašnjavaju nedostatkom zajedničkih tema. Drugi učenici su uspjeli zadržati stare prijatelje iako su se promijenili: zajedničko mišljenje je da ranije stečena prijateljstva mogu opstati ako obje strane to žele i ako su stari prijatelji zainteresovani da uče iz iskustava učenika UWCiM-a i da budu otvoreni za njih, ali ne i obratno. Više učenika je u intervjuima navelo iskustva odlaska kući za raspust (oni čije su porodice/stari prijatelji daleko) kao pokazatelj koliko su se oni (i njihovi prioriteti) promijenili.

(b) Stav prema drugima

Tema koje su se gotovo svi učenici htjeli dotaći u intervjuima su predrasude tipa prethodno formiranih očekivanja o ponašanju ljudi iz drukčijih kulturoloških sredina i prihvatanja stereotipa koji se temelje na nedostatku iskustva s kojima su, kako sami ističu, u UWCiM došli i strani i domaći učenici. Većina učenika misli, što je potpuno suprotno njihovom ranijem uvjerenju, da ih sad više zanima pojedinac i njegova ličnost nego njegovo kulturno naslijeđe ili njegova nacionalnost. To je stalno potencirano u intervjuima, uz komentare tipa da neki od njih sad više i ne znaju kojoj grupi ko pripada. Kao rezultat toga su nastala nova prijateljstva među domaćim i stranim učenicima, uključujući

Veliki broj roditelja je pozitivno govorio o druženju njihove djece s djecom koja potiču iz drugih kultura i stvaranju novih prijateljstava...

(kako su lokalni učenici više puta istakli tokom intervjua, a podržali profesori UWCiM-a) nova prijateljstva među Srbima/Bošnjacima/Hrvatima. U intervjuima su i domaći i strani učenici dali svoje objašnjenje onoga što je u najranijim danima Koledža smatrano čistom podjelom na domaće i strane učenike, po kojem je svaki pojedinac tad u stvari tražio društvo osoba u čijem društvu će se najugodnije osjećati. Mnogi učenici su u intervjuima istakli kako su bili prisiljeni napustiti svoju zonu ugodnosti, upoznavati druge ljude i prevazilaziti nacionalne i vjerske razlike u upoznavanju drugih kao pojedinaca. Uglavnom svi intervjuisani učenici misle da su naučili prilagoditi se i da su se kao rezultat toga počeli više družiti: loše znanje engleskog jezika je također na početku predstavljalo prepreku koja je sad prevaziđena.

Jednako snažne poruke su stizale o primijećenim promjenama u svijesti, informisanosti i zainteresiranosti za učenike koji dolaze iz različitih kulturoloških sredina. Većina učenika je izjavila da se sad mnogo više interesuje za dešavanja u drugim dijelovima svijeta nego prije, da su sad svjesniji običaja ljudi iz drugih krajeva svijeta nego kad su tek stigli u UWCiM. Lokalni učenici su čvrstog uvjerenja da su sad svjesniji i otvoreniji za druge upravo zbog druženja s ljudima iz drugih sredina. Jedna učenica je istakla da joj je druženje i upoznavanje s vršnjacima iz Afrike i Azije dalo potpuno drukčiju perspektivu. Fenomen koji su istakli i domaći i strani učenici je da se sad osjećaju spremnijim da govore o svojim zemljama i međunarodnim pitanjima. Ponekad je to bilo teško, posebno kad bi se uzburkale strasti, ali je u konačnici rezultiralo boljim međusobnim razumijevanjem i odbacivanjem predrasuda.

Pitanja vezana za stvaranje prijateljskih odnosa s drugima je također osobito važno u smislu promjena primijećenih od dolaska učenika u UWCiM. Većina učenika ističe, na primjer, da su sad spremniji nego prije da sarađuju s drugim ljudima i da pronađu put rješavanja nekog problema na način koji neće povrijediti pripadnike druge kulture. Zajednička tema u intervjuima je sve veće prihvatanje drugih i njihovog prava da budu saslušani, uz očekivanje da će se o problemu razgovarati, da će na kraju svi ipak ostati

prijatelji i dalje poštovati jedni druge, pa čak iako ne uspiju postići dogovor.

U intervjuima su ispričane mnoge priče o prijateljstvima učenika, na primjer učenika iz različitih etničkih grupa u BiH koji su postali dobri prijatelji. Čuli smo i priču o lokalnom učeniku čiji su roditelji u početku željeli da njihov sin živi na „svojoj“ strani rijeke, dok se već na drugoj godini nisu protivili njegovoj želji da živi u drugom dijelu grada i sobu dijeli s prijateljem iz druge zemlje. Više učenika se prisjetilo svog prvog prelaska u drugi dio grada od onog u kojem su odrasli i to na nagovor svojih kolega i prijatelja, stranih učenika UWCiM-a.

Veliki broj roditelja je pozitivno govorio o druženju njihove djece s djecom koja potiču iz drugih kultura i stvaranju novih prijateljstava: jedan je ispričao kako je njegov sin doveo dva strana učenika u njihovu kuću da gledaju fudbalsku utakmicu na televiziji, dok je drugi ispričao da je njegova kćerka pozvala kući na večeru svoje prijateljice iz Španije i Kine, kao i da je naučila mnoge fraze i pjesme iz raznih zemalja uz pomoć stranih prijatelja koje je stekla u UWCiM.

U upitnicima su učenicima postavljena tri provokativna pitanja, a sva tri su se odnosila na toleranciju prema drugima. Dvije trećine učenika smatra da su sad tolerantniji prema mišljenjima drugih, čak iako se s tim mišljenjima sami ne slažu, tek nešto više od polovine učenika vjeruje da su sad tolerantniji prema drukčijim mišljenjima, čak iako su ta mišljenja za njih potpuno neprihvatljiva, dok se tek oko trećine učenika sad smatra spremnijim nego prije da prihvati ponašanje drugih ljudi koje je za njih potpuno neprihvatljivo. Ne iznenađuje kad na takve odgovore nailazite i u komplikovanim situacijama: slične obrasce možemo očekivati u svakom presjeku populacije, a jedna ranija studija, koju su proveli Hayden et al. (2000) o učenicima stranih škola širom svijeta, je pokazala slične rezultate. Takva pitanja potežu jedno drugo, teže pitanje o mjeri u kojoj pojedinac treba da toleriše ponašanja i mišljenja drugih ljudi ako su ona u sukobu s njegovim vlastitim sistemom vrijednosti: da li pojedinac treba ići putem kulturnog relativizma i prihvatiti svaku vrstu ponašanja,

“...pojedinaac
treba ići putem
kulturnog relativizma
i prihvatiti svaku
vrstu ponašanja,
ma kakvo ono bilo i
koliko provokativno,
ako takvo ponašanje
ili mišljenje potiče
iz drukčijeg
kulturološkog
konteksta, a ako ne
treba, gdje treba
povući granicu.”

ma kakvo ono bilo i koliko provokativno, ako takvo ponašanje ili mišljenje potiče iz drukčijeg kulturološkog konteksta, a ako ne treba, gdje treba povući granicu.

Odgovori na jedno postavljeno pitanje sugeriraju da se više od tri četvrtine učenika osjeća spremnim da poštuje kulturu i običaje drugih ljudi kad se nađu u njihovom prisustvu, vjerovatno su protumačili da se to pitanje odnosi na manje komplikovane kontekste. Velika većina učenika prihvata da svi ljudi imaju pravo na slobodu mišljenja, dok skoro jednako velika većina učenika smatra da sad puno više nego prije uvažavaju mišljenja drugih ljudi, pa čak iako se s tim mišljenjima možda uopće ne slažu. Mnogo izazovnije je bilo pitanje o uvažavanju prava drugih ljudi da svoje mišljenje sprovedu u djelo u njihovom prisustvu, čak iako je takva praksa za njihovo društvo potpuno neprihvatljiva. Ovdje je, što ne iznenađuje s obzirom da se radi o ponašanju, a ne o mišljenjima, relativno mali broj učenika (iako još uvijek većina njih, znatno više od polovine) odgovorio da su sad spremniji prihvatiti takva prava nego ranije.

Ukratko, iz razgovora s učenicima, profesorima, roditeljima lokalnih učenika i bivših učenika UWCiM-a je izveden čvrst dokaz da su se učenici (i domaći i strani) zaista promijenili od njihovog dolaska u UWCiM. Takve promjene su dovele do odbacivanja predrasuda i povećane fleksibilnosti, što je omogućilo nastajanje prijateljstava unutar i između raznih grupa, kao i do češćeg druženja među svim učenicima UWCiM-a.

Sljedeći odlomak tretira faktore koji su prouzrokovali ove promjene.

3.1.2 Faktori koji su prouzrokovali promjene kod učenika UWCiM-a od njihovog dolaska

Sve grupe su upitane o faktorima koji su po njihovom mišljenju uzrokovali promjene kod učenika UWCiM-a od njihovog dolaska, a navedeni faktori su grupisani u sljedeće naslove (koji se očigledno preklapaju u određenoj mjeri):

- Nastava u razredu
- Zajednički internatski smještaj učenika

- Interakcije s drugima (učenicima, profesorima, lokalnom zajednicom) iz različitih kultura
- Vannastavne aktivnosti

(a) Nastava u razredu

Daleko najjači faktor koji je imalo utjecaj u ovoj kategoriji, po mišljenju učenika, je bila nastava u razredu o potrebi posmatranja problema iz više perspektiva i časovi na kojima se razgovaralo o kritičkom mišljenju. Učenici smatraju utjecajnim i neke druge faktore, iako možda ne na jednakom nivou, uključujući učenje/predavanja o drugim zemljama i regijama (njihovoj historiji, geografiji, politici), izradu obimnih radova (projekata) na teme vezane za određene kulture, razmatranje i razmišljanje o primjerima iz raznih kultura na časovima, učenje da sve kulture treba jednako poštovati i poticanje učenika na toleranciju prema kulturama čiji se običaji razlikuju od njihovih vlastitih.

Takve percepcije su u skladu s općim mišljenjem iskazanim u intervjuima s učenicima da je nastavni program, koji potiče diskusiju u razredu i rješavanje problema, bio jedan od faktora koji su uzrokovali promjene kod pojedinaca, zajedno s profesorima koji su ponekad utjecali na takve promjene (neki profesori su više od drugih bili proaktivni u ohrabivanju i poticanju interakcije) i u razredu stvarali poticajno ozračje za učenike. Sesije kao što su „Svijet danas“ i „Globalna osvještenost“ su poticale diskusiju o ponekad teškim pitanjima, što je učenike nagnalo da razmisle i preispitaju svoja mišljenja i uvjerenja. Po mišljenju učenika i profesora, grupne aktivnosti u razredu (uključujući rad u parovima u naučnim laboratorijama) su također pomogle stvaranju zajedništva. Neki dijelovi kurikulumu Međunarodne mature (kao što je predmet Teorija znanja) su bili pogodni za diskusiju o pitanjima integracije više nego neki drugi.

Različiti predavački stilovi su po mišljenju domaćih učenika utjecali na njihovo mijenjanje, jer se od njih očekivalo da se uključe u diskusiju i izraze svoje mišljenje gdje to ne bi prije učinili, pošto su došli iz uglavnom preskriptivnih i didaktičkih sistema obrazovanja (pokazalo se da je ovakav stil

Učenici i profesori gotovo bez izuzetka misle da je zajednički smještaj učenika faktor koji je imao najsnažniji utjecaj na mijenjanje učenika UWCiM-a.

bio novina i za neke strane učenike). Iako im je u početku bilo teško (u kombinaciji s nedostatkom samopouzdanja kad su morali govoriti na engleskom jeziku), novi stil se sad svima više dopada i cijene odnose stvorene sa svojim profesorima u UWCiM-u, u kojima od njih mogu očekivati razumijevanje i podršku.

(b) Zajednički internatski smještaj učenika

Učenici, profesori i lokalni partneri gotovo bez izuzetka misle da je zajednički smještaj učenika faktor koji je imao najsnažniji utjecaj na mijenjanje učenika UWCiM-a. Dok mnogi učenici misle da je kompletno iskustvo (kombinovani kurikulum, zajednički smještaj, društvena interakcija i činjenica da svi žive u Mostaru) dovelo do promjena, svi oni ipak dijele mišljenje da je najjači utjecaj na njihovo mijenjanje imao upravo zajednički smještaj i dijeljenje soba s učenicima iz drukčijih sredina. Zajednički život, dijeljenje obroka, zajedničkih prostorija, spavaonica i slobodnog vremena ih je sve zajedno podstaklo da pronađu najbolji način prilagođavanja jednih drugima (bez obzira na nacionalnu, kulturološku ili lingvističku pripadnost). Morali su živjeti zajedno i stoga su morali pronaći najbolji način da zajednički život ipak funkcioniše bez poteškoća, što zahtijeva poštovanje drukčijih ponašanja i običaja.

Važnost učenja prihvatanja kompromisnih rješenja, ne samo u smislu različitih kulturoloških naslijeđa i običaja, nego i u običnim situacijama kao npr. kad je jedno „jutarnji tip“ a drugo „noćni tip“, je istaknuta u velikom broju intervjuva, kao i važnost saradnje u pogledu održavanja zajedničkih prostorija, npr. kupatila. Nekima je zajednički smještaj u početku pao teško i to posebno ako ranije nisu dijelili sobu s nekim (jedna učenica misli da joj je tu pomoglo što dolazi iz brojne porodice, za razliku od njene cimerke koja je jedinica), ali su naučili da se prilagode jedni drugima. Domaći učenici to povezuju sa sve boljim razumijevanjem potrebe za saradnjom svih zajednica umjesto politike nemiješanja, što je iskustvo nekih učenika iz BiH: bolje poznavanje cimera ili drugih učenika koji žive u istoj kući (uključujući učenike iz ostalih BiH etničkih zajednica) je za njih bilo veoma važno i zato sad dijele mišljenje da im je upravo zajednički smještaj pomogao u sazrijevanju, učenju o zajedničkom životu i

druženju s drugim ljudima. Jedna učenica je izjavila kako je na početku imala problema s cimerkama, dijelom zbog toga što je loše govorila engleski jezik, ali i zbog toga što je neke stvari jednostavno obavljala na drukčiji način. Sad je kaže sretna što je imala takvo iskustvo, jer joj je upravo ono pomoglo da nauči mnogo o ljudima iz drugih sredina i postane njihov prijatelj. Druga učenica, koja prije dolaska u UWCiM nije upoznala mnogo ljudi iz drugih krajeva svijeta, smatra da je kroz zajednički život s ostalim učenicima naučila mnogo o miroljubivoj koegzistenciji. Više učenika je proces navikavanja na život u situacijama zajedničkog smještaja ocijenila analognim životu u vlastitoj porodici: takav život i zajednica sigurno imaju svoje uspone i padove, ali oni u suštini čine okruženje u kojem jedni drugima daju svesrdnu podršku.

Bitan učinak zajedničkog življenja, koji su naglasili svi učenici, je podizanje svijesti učenika i njihovo bolje razumijevanje svjetske problematike. Ako su neki učenici ranije bili veoma slabo zainteresovani za dešavanja u svijetu, život s drugim učenicima i prijateljima iz drugih zemalja ih je natjerao da se više zainteresuju o tim problemima – kroz razgovore s ostalim učenicima u razredu i u slobodno vrijeme. Briga za dešavanja u nekom dijelu svijeta, zato što im cimer ili cimerka dolazi upravo iz tog dijela svijeta, je rezultirala time da su vijesti postale, kako je to jedan učenik lijepo rekao, „vijesti s ljudskim likom“.

(c) Druženje s pripadnicima različitih kulturoloških sredina

Pitanja kojih smo se dotakli pod naslovom „Zajednički internatski smještaj učenika“ se očigledno odnose na interakciju s drugima. Pored toga, druženje s učenicima iz drugih zemalja u razredu svi učenici također smatraju jednim od osnovnih faktora koji je utjecao na njihovo mijenjanje. Učenici misle da su tu veliku ulogu odigrali i njihovi profesori koji i sami potiču iz različitih kulturoloških sredina, pa su im mogli biti primjer internacionalizma. Ostali faktori koje učenici smatraju utjecajnim, iako možda ne u istoj mjeri kao prethodne, su učestvovanje u timskim aktivnostima s učenicima iz drugih zemalja, druženje u klubovima i sekcijama koledža, prisustvovanje seminarima/predavanjima na kojima su

„ Većina učenika
vjeruje da je
školoвање daleko
od kuće utjecalo na
njihovo
mijenjanje... „

predavači bili iz raznih dijelova svijeta, miješanje s pripadnicima lokalne zajednice u Mostaru i interakcija s učenicima koji potiču iz potpuno drukčijih kulturoloških sredina na UWCiM-u i izvan UWCiM-a/Gimnazije Mostar. Interesantno je, ali vjerojatno ne iznenađuje, da su lokalni učenici u svojim odgovorima pripisivali veći utjecaj interakciji s učenicima Gimnazije Mostar nego njihovi strani kolege. U vezi s tim, većina učenika vjeruje da je školovanje daleko od kuće utjecalo na njihovo mijenjanje (to su prirodno isticali više strani nego lokalni učenici). Na upit o mogućem uticaju roditelja, ostalih članova porodice i prijatelja samo nekoliko njih je taj utjecaj ocijenilo bitnim – utjecaj roditelja je ocijenjen jačim od utjecaja ostalih članova porodice i prijatelja. Slična mišljenja su iznesena o važnosti interakcije s pripadnicima različitih kulturnih sredina u jednoj ranijoj studiji o učenicima internacionalnih škola (Hayden et al.).

(d) Vannastavne aktivnosti

Ova kategorija uključuje sve aktivnosti koje je UWCiM organizovao izvan konteksta nastave u razredu. Ovdje se uglavnom ističu tri faktora u smislu mjere u kojoj ih učenici smatraju utjecajnim: sudjelovanje u aktivnostima UWCiM-a, kao što su međunarodni dani i međunarodne večeri u kojima su podsticani da isprobaju neka nova iskustva, a koja su obilježja drugih kultura (muzika, hrana, ples, drama) i učestvovanje u službi zajednici (dio CAS programa nastavnog plana Međunarodne mature). Ostali faktori za koje većina učenika vjeruje da su imali utjecaj na njihovo mijenjanje uključuju upoznavanje drugih kultura kroz filmove i TV program, posjete drugim gradovima s horom ili sportskim timovima i učestvovanje u aktivnostima vezanim za rad sekcije Model Ujedinjenih nacija (debata, uzor Ujedinjene nacije).

CAS program (Kreativnost, sport, služba u zajednici) u programu Međunarodne mature su aktivnosti koje su i lokalni i strani učenici stalno isticali u intervjuima, pripisujući im veliki utjecaj na vlastito mijenjanje. Cilj svih ovih aktivnosti je okupljanje učenika iz različitih kulturoloških sredina (uključujući učenike iz drugih razreda, a ponekad i učenike Gimnazije

Mostar), te interakcija s odraslim ljudima i djecom iz Mostara u svrhu poticanja boljeg međusobnog razumijevanja. Aktivnosti koje su ponuđene na lokalnom nivou kao dio UWCiM-ovog CAS programa su obuhvatile: javna događanja kojima se željela skrenuti pažnja na težak položaj Roma u Bosni i Hercegovini, UWCiM Zimski umjetnički festival u Mostaru, Eko-projekt Ekološke grupe UWCiM-a, Međunarodni festival ljudskih prava, održan u Mostaru u saradnji s Helsinškim komitetom za ljudska prava Bosne i Hercegovine, itd. Profesori UWCiM-a su naglasili da su aktivnosti unutar zajednice (služba u zajednici), kao što je CAS, utjecale na povećanu integraciju među učenicima koja je dijelom nastala i kao rezultat druženja učenika s pripadnicima različitih kulturoloških sredina tokom saradnje na zajedničkim aktivnostima. Dvoje lokalnih roditelja su veoma pozitivno govorila o CAS aktivnosti u koju su bili uključeni njihovi sin i kćerka, kao i o utjecaju koji je aktivnost imala na njega/nju. Jedna bivša učenica, koja je upravo završila prvu godinu studija na Univerzitetu u Mostaru, nam je rekla da je nastavila volontirati u školi za djecu s posebnim potrebama i nakon odlaska iz UWCiM-a, iako se u početku opirala obavezi učestvovanja u CAS aktivnostima na lokalnom nivou.

Još jedna bivša učenica je govorila vrlo pozitivno o svom CAS iskustvu, cijeneći veoma bitnim što su to bile obavezne aktivnosti, posebno u početku kad su mnogi učenici izražavali svoje nezadovoljstvo zato što su morali participirati u njima. Predstavnice dvije institucije u gradu u kojima su učenici izvršavali svoje CAS zadatke (obadvije škole za djecu s posebnim potrebama), koje smo intervjuisali, su vrlo pozitivno govorile o pomoći koju su dobile od učenika i pozitivnom utjecaju njihovih posjeta na djecu u tim školama.

Dodatna korist CAS aktivnosti za lokalne učenike, prema riječima jednog profesora, je kretanje po mnogim dijelovima grada (u vezi s CAS aktivnostima) u koje ranije možda nisu zalazili. Jedna profesorica koja je odrasla u Mostaru, a nikad nije prešla na drugu stranu rijeke Neretve i nisu joj bili poznati čak ni nazivi ulica u drugom dijelu grada, s ovim

“ ... zaista su mnogi koje smo intervjuisali – i učenici i profesori – istakli da je još uvijek rano govoriti o stvaranju pozitivnih odnosa i međusobnog povjerenja i da za nastajanje takvih promjena treba dosta vremena. ”

u vezi je primijetila da učenici UWCiM-a iz Mostara spominju nazive ulice grada u oba dijela grada po njihovim nazivima i očigledno je da su grad upoznali na način na koji ga ona nikad nije upoznala.

Ukratko, pozitivne promjene u stavovima UWCiM učenika, po njihovom mišljenju i mišljenju njihovih roditelja i profesora, su se desile pod utjecajem raznih faktora. Zajednički smještaj učenika u kućama (zajedničke spavaonice) je očigledno bio ključni faktor za okupljanje učenika u okruženju koje je nametalo potrebu pronalazjenja načina prilagođavanja jednih drugima. Nijedno drugo okruženje (razred ili vannastavne aktivnosti) nije toliko snažno zahtijevalo da zajednički život profunkcioniše, a pozitivne priče o prijateljstvima nastalim kroz zajednički život svjedoče o važnosti uloge smještaja i o mudrosti odluke donesene negdje polovinom prve godine postojanja UWCiM-a da učenici iz Mostara, kao i svi ostali učenici UWCiM-a, moraju živjeti zajedno kao što i u školu idu zajedno.

Ostali aspekti interakcije s ljudima iz različitih društvenih sredina su također važni, a među njima su interakcija s profesorima i ostalim učenicima i ljudima iz Mostara, dok je program Međunarodne mature i njegov CAS dio u svakom slučaju bio glavni promotor takve interakcije. Ne manje važnim su ocijenjeni i određeni aspekti formalnijeg kurikulumu, gdje su kombinacija samih predmeta, predavački stilovi, očekivanja od profesora i primjer koji su davali sami profesori također su ocijenjeni utjecajnim i poticajnim u smislu promjene stavova i očigledno povećane integracije.

3.2 DOKAZ POVEĆANE INTEGRACIJE S UČENICIMA GIMNAZIJE MOSTAR I MEĐU NJIMA SAMIMA

Glavni fokus ovog dijela studije je obim u kojem je UWCiM, koji je smješten u zgradi Gimnazije Mostar, utjecao na povećanje integracije među učenicima UWCiM- i Gimnazije Mostar, kao i odgovor na pitanje da li postoji dokaz da je prisustvo UWCiM

utjecalo na povećanu integraciju unutar same Gimnazije Mostar. Kao što smo radili s učenicima UWCiM-a, prvo ćemo utvrditi da li su se desile promjene, a potom, ako se promjene jesu desile, utvrdićemo koji su to faktori doveli do njih.

3.2.1 Obim promjena

Iz upitnika koje su popunjavali učenici Gimnazije Mostar, intervju s učenicima i profesorima Gimnazije Mostar i UWCiM-a smo izvukli jasnu poruku o relativno malim promjenama koje su se desile kod učenika Gimnazije Mostar od dolaska UWCiM-a.

Kasnije smo uvidjeli, a na to su nam ukazale i mnoge intervjuisane osobe, da je bilo previše ambiciozno očekivati da će se poslije samo dvije ili tri godine od otvaranja UWCiM-a vidjeti pozitivni rezultati, ne samo među učenicima UWCiM-a, nego i unutar šireg konteksta cijele Gimnazije Mostar. I zaista su mnogi koje smo intervjuisali – i učenici i profesori – istakli da je još uvijek rano govoriti o stvaranju pozitivnih odnosa i međusobnog povjerenja i da za nastajanje takvih promjena treba dosta vremena (posebno imajući na umu da učenici Gimnazije Mostar dolaze iz osnovnih škola iz više dijelova grada i da se većina njih uopće ne poznaje kad dođu na školovanje).

Većina učenika Gimnazije Mostar je u svojim odgovorima istakla kako ne misli da su se kod njih samih od uspostave UWCiM-a desile iste promjene koje su se desile kod učenika UWCiM-a: promjene u smislu spremnosti da mijenjaju svoje mišljenje o određenim pitanjima, formiranja vlastitih čvrstih uvjerenja, spremnosti na njihovu promjenu i sl. To naravno ne znači da kod tih učenika nije primijećena spremnost da to učine, već oni jednostavno ne misle da su se u tom smislu promijenili od otvaranja UWCiM. Iako je učenika koji su izabrali opciju «nema promjene» bilo više od onih koji su birali druge opcije, jedan određeni broj učenika je ipak zabilježio barem neke promjene. Čak iako su promjene koje su učenici Gimnazije Mostar naveli u svojim odgovorima znatno manje u poređenju s promjenama koje su se desile kod učenika UWCiM-a, one su ipak primijećene u nekim oblastima. Primjerice više je učenika koji misle da su sad spremni

// Profesori su pozitivno govorili i o primijećenom postojanju volje među učenicima Gimnazije Mostar da se druže s učenicima UWCiM-a, iako su svjesni da se na tome mora još raditi. //

da uvažavaju običaje drugih ljudi kad su u njihovom prisustvu i da sarađuju s drugima. Interesantno je još spomenuti da je u ovoj grupi odgovora, kao i u drugim, uočeno da su uglavnom učenice Gimnazije Mostar primijetile kod sebe promjene (postale su otvorenije, zainteresiranije i pomirljivije) za razliku od svojih muških kolega. Interesantna je bila i usporedba odgovora učenika Gimnazije Mostar i podgrupa UWCiM učenika na istu grupu pitanja, iz kojih se jasno vidi da su se promjene desile u značajnijem obimu kod domaćih učenika UWCiM nego kod učenika s oba programa u Gimnaziji Mostar.

Vrijedno spomena je i to što je prilikom usporedbe odgovora iz dva upitnika (iz marta 2008. i maja 2009.), imajući na umu da ih nisu popunjavale iste grupe u obje godine, primijećeno da je znatno više pozitivnih odgovora dato u drugom upitniku o stvarima kao što su: druženje s ljudima iz različitih kulturoloških sredina, volja da se pronađe rješenje problema, a da se pritom ne povrijedi neko ko potiče iz drukčije sredine, spremnost na poštivanje običaja drugih ljudi u njihovom prisustvu, volja za saradnju s drugim ljudima, veća zainteresiranost za osobu i njenu/njegovu ličnost nego za njegovu/njenu pripadnost naciji/kulturi i prihvatanje činjenice da svi ljudi imaju pravo na slobodu mišljenja.

Čini se da su percepcije učenika Gimnazije Mostar u martu 2008., iako nisu zabilježene značajnije promjene kod mnogo njih, ukazale da je broj onih koji su osjetili barem neke promjene kod sebe značajan, a to se posebno odnosi na učenice. U poređenju s odgovorima na upitnik iz maja 2009., postoji naznaka trenda porasta broja učenika koji kod sebe prepoznaju promjene, iako broj učenika koji ne misle da su se promijenili ostaje značajan. Takav zaključak – o promjenama među nekim, ali ne svim učenicima Gimnazije Mostar i o većim promjenama primjećivanim kako je odmicalo vrijeme – je potkrijepljen i intervjuima vođenim s učenicima s oba nastavna plana i programa u Gimnaziji Mostar. Jedna grupa učenika Gimnazije Mostar je kad su intervjuisani u novembru 2008. izjavila da otprilike polovina učenika

Gimnazije ima pozitivno mišljenje o UWCiM-u, dok je mišljenje druge polovine negativno. Učenici čija je percepcija negativna, po riječima intervjuisanih učenika, nisu ni pokušali da se upoznaju s učenicima UWCiM-a, dok su oni čija su mišljenja pozitivna koristili svaku priliku da se upoznaju s učenicima UWCiM-a u krugu zgrade, u kafićima i na drugim mjestima. Negativni naboj je katkad po njima bio rezultat ljubomore ili negodovanja: zbog toga što je po nekim odgovorima u upitnicima UWCiM zauzeo jedan dio zgrade Gimnazije Mostar i zbog dolaska stranaca u Mostar da kažu Bosancima i Hercegovcima šta da rade.

Ovaj zaključak je potkrijepljen zapažanjima profesora Gimnazije Mostar, profesora i učenika UWCiM-a o ponašanju učenika Gimnazije Mostar. Jedan profesor Gimnazije Mostar je recimo ukazao na opće negodovanje jednog broja ljudi u Bosni i Hercegovini zbog dolaska «stranaca» u zemlju da im kažu kako moraju živjeti zajedno jedni s drugima, iako su oni tako već živjeli prije rata, što bi donekle moglo objasniti neke percepcije učenika. Taj profesor i drugi profesori su ipak govorili i o sve pozitivnijem mišljenju o UWCiM-u u Mostaru i u samoj Gimnaziji Mostar, nakon što su lokalni i strani učenici UWCiM-a postigli jako dobre rezultate na završnim ispitima programa Međunarodne mature i na taj način sebi osigurali mjesta na prestižnim stranim univerzitetima. Profesori su pozitivno govorili i o primijećenom postojanju volje među učenicima Gimnazije Mostar da se druže s učenicima UWCiM-a, iako su svjesni da se na tome mora još raditi. U intervjuima su svi učenici Gimnazije Mostar izrazili pozitivno mišljenje o UWCiM-u i njegovim učenicima. Neki su spomenuli da još uvijek održavaju vezu s prijateljima koji su se prebacili u UWCiM, pa su na taj način i stekli nove prijatelje iz UWCiM-a.

3.2.2 Šta je uticalo na mijenjanje učenika Gimnazije Mostar

Jasno je da neki učenici Gimnazije Mostar smatraju da su se malo ili nikako promijenili od dolaska UWCiM-a, a mišljenja koja su iskazali

// **Određeni broj profesora također žali zbog odluke po kojoj profesori UWCiM-a i Gimnazije Mostar ne dijele više istu zbornicu, kao što je to bilo na samom početku kad je UWCiM tek otvoren, što je bio dobar poticaj za druženje.** //

učenici i profesori UWCiM-a i Gimnazije Mostar ukazuju na to da su učenici Gimnazije Mostar podijeljeni u dvije grupe: u jednu grupu spadaju učenici koji imaju pozitivno mišljenje o UWCiM-u, koji priznaju da je UWCiM na njih pozitivno djelovao, dok u drugu grupu spadaju učenici čiji je stav negativan, koji misle da UWCiM na njih nije uopšte uticao i koji se ne bi uključivali u zajedničke aktivnosti UWCiM-a i Gimnazije Mostar. To ne znači da su to fiksirane grupe, nego se naprotiv čini da vremenom dolazi do prelaska učenika iz druge u prvu navedenu grupu. Većina učenika UWCiM-a je pak primijetila da je interakcija s učenicima Gimnazije Mostar donekle utjecala na promjene njihovih stavova.

Intervjui s profesorima Gimnazije Mostar i UWCiM-a nagovještavaju da se i profesori Gimnazije Mostar mogu podijeliti u dvije grupe: jednu grupu čine profesori koji negoduju što je UWCiM smješten u zgradi Gimnazije Mostar i nisu zainteresovani za saradnju s UWCiM-om, dok drugu grupu čine profesori koji imaju pozitivno mišljenje o odnosima i prednostima koje saradnja donosi profesorima i učenicima Gimnazije Mostar i UWCiM-a. U oba slučaja je bez sumnje, po mišljenju jedne intervjuisane osobe, stav profesora utjecao na barem neke stavove pojedinih učenika Gimnazije Mostar. Intervjuisani profesori Gimnazije Mostar su govorili o profesorima UWCiM-a koji se osmjehnu ili ne i koji uzvrate pozdrav kad se sretnu na hodnicima, na isti način na koji su profesori UWCiM-a govorili o profesorima Gimnazije Mostar. Svi su uglavnom naveli jezičnu barijeru kao smetnju uspostavljanju kontakta, što se više odnosi na profesore nego na učenike, jer većina učenika Gimnazije Mostar bar malo govori engleski jezik, dok većina profesora Gimnazije Mostar engleski jezik ne govori nikako, a samo je nekoliko stranih profesora UWCiM-a pokušalo naučiti lokalni jezik. Neki profesori su govorili vrlo pozitivno o saradnji profesora Gimnazije Mostar i UWCiM-a u kontekstu korištenja novih naučnih laboratorija/kabineta što je omogućilo profesorima s oba nastavna plana i programa u Gimnaziji Mostar da skupa s učenicima s oba nastavna plana i programa održavaju vannastavne praktične časove iz biologije, hemije i fizike uz pomoć UWCiM-

ovih laboratorijskih tehničara. Saradnja među profesorima pojedinih predmeta, na primjer među profesorima francuskog jezika u Gimnaziji Mostar i UWCiM-u, je također navedena kao pozitivan primjer. Ostali su pričali o vannastavnim aktivnostima u kojima su učestvovali profesori Gimnazije Mostar i UWCiM-a, kao što je recimo zajedničko planinarenje, poslije kojih su oni i dalje ostali u kontaktu.

Jedna grupa domaćih profesora, koji predaju i u Gimnaziji Mostar i UWCiM-u, je omogućila uspostavljanje veza među profesorima koji su pokazali želju za to. Određeni broj profesora također žali zbog odluke po kojoj profesori UWCiM-a i Gimnazije Mostar ne dijele više istu zbornicu, kao što je to bilo na samom početku kad je UWCiM tek otvoren, što je bio dobar poticaj za integrisanje. Drugi su govorili o prostoriji za pušače u kojoj se profesori pušači iz Gimnazije Mostar i UWCiM-a često sreću, u kojoj im se nekad pridruže i njihovi kolege nepušači. Ostali su uvjerovali da postoji volja među profesorima da sarađuju, ali da prepreka njihovom druženju nije samo jezik, nego i različiti rasporedi UWCiM-a i Gimnazije Mostar. Mnogi su u intervjuima istakli nedostatak svijesti među mnogim profesorima Gimnazije Mostar o svrsi osnivanja UWCiM-a i potrebi da se učenici i profesori Gimnazije bolje informišu na tu temu.

Svi su naglasili da je i za one koji imaju pozitivno mišljenje o UWCiM-u druženje u praksi teško izvodljivo: raspored nastave u UWCiM-u i u Gimnaziji Mostar se ne poklapa što je otežavajuća okolnost za zajedničko druženje. I pored toga što su CAS aktivnosti bile otvorene za učenike s oba nastavna plana i programa Gimnazije Mostar, i što su mnogi govorili vrlo pozitivno o učestvovanju učenika Gimnazije Mostar u njima, sama činjenica da su CAS aktivnosti za učenike Gimnazije Mostar bile na dobrovoljnoj osnovi, dok su za učenike UWCiM bile obavezne, govori da se mogla očekivati participacija manjeg broja učenika Gimnazije Mostar (iako su se neki odazivali). Određeni broj profesora i učenika iz Gimnazije Mostar i UWCiM se ipak pozitivno izjasnio o aktivnostima u kojima su zajednički nastupili svi učenici, uključujući sportske aktivnosti (odbojka i

// Dosta je naglašavana i jezična barijera, zbog toga što učenici Gimnazije Mostar uglavnom ili ne govore engleski jezik... //

košarka posebno) – za čije odvijanje su se značajno poboljšali uslovi na terenima u toku 2009. – izlete, prikupljanje novca za javnu kuhinju, koncerte, kino projekcije, itd. Mnogi intervjuisani pojedinci su spomenuli Vijeće učenika, čiji članovi su predstavnici svih učenika, a koje je pokrenulo nekoliko projekata. Veze s Vijećem učenika su po mišljenju većeg broja učenika UWCiM iskazanog u intervjuima donekle doprinijele ohrabivanju učenika UWCiM/Gimnazije Mostar da se zajednički uključe u projekte kao što su muzička događanja, sekcija Model Ujedinjenih nacija i različita natjecanje. Zajedničko mišljenje je da bi i jedni i drugi učenici trebali uložiti više truda u poticanje interakcije i međusobnog razumijevanja. Iako je Vijeće učenika izgleda postalo manje efikasno (čak je nedavno došlo i do njegovog gašenja) učenici se ipak nadaju da će biti ponovo uspostavljeno.

Mnogi intervjuisani pojedinci dijele mišljenje da, iako je očigledno da postoji saradnja u nekim oblastima na relaciji UWCiM/Gimnazija Mostar, još uvijek ima dosta prostora da se tu nešto više uradi – mada su se u većini slučajeva složili da su odnosi UWCiM/Gimnazija Mostar još uvijek u povojima i da su učenici i profesori te dvije institucije već postigli mnogo u veoma kratkom periodu. Učenici UWCiM-a, i strani i domaći, dijele mišljenje da je prije bilo jako malo interakcije među učenicima UWCiM-a i Gimnazij Mostar, ali da sad sigurno ima više kontakata nego na samom početku. Neki su naveli da je to tako zbog zahtjevnih programa i neusklađenih rasporeda i da UWCiM još uvijek nije dovoljno dugo u zgradi Gimnazije Mostar da bi se učenici Gimnazije Mostar navikli na njegove učenike. Dosta su naglašavane i jezične barijere, zbog toga što učenici Gimnazije Mostar uglavnom ili ne govore engleski jezik ili im nedostaje samopouzdanja da se upuste u razgovor na engleskom jeziku, a strani učenici nikako ne govore lokalni jezik. Dva učenika, čiji maternji jezici pripadaju grupi slavenskih jezika, su u intervjuima istakli da im je bilo lakše nego drugima uspostaviti kontakt s učenicima Gimnazije Mostar zbog toga što mogu razumjeti lokalni jezik.

Prema mišljenjima UWCiM učenika, neki

učenici Gimnazije Mostar su pokazivali volju za uključivanje u aktivnost UWCiM-a, ali je volja primijećena uglavnom kod učenika koji su sklopili prijateljstva s učenicima UWCiM-a (koji su vjerovatno ranije išli u Gimnaziju Mostar) ili kod učenika koji i sami planiraju da se prijave za upis u UWCiM. Također se osjećalo da učenici i profesori Gimnazije Mostar često imaju pogrešne predodžbe o UWCiM-u (npr. da je to škola samo za bogate učenike). Jedna lokalna učenica, koja je ranije išla u Gimnaziju Mostar, je u intervjuu izjavila da njeni gimnazijski prijatelji nisu imali pozitivno mišljenje o učenicima UWCiM-a: dijelom zbog pogrešne predodžbe da su oni svi bogati, ali i zbog drugih stvari koje smatraju «čudnim», npr. učenici UWCiM boje svoje kose u neobične boje i organizuju transrodne zabave. Lokalni učenici koji su iz Gimnazije Mostar prešli u UWCiM zaista mogu u nekim slučajevima odigrati ulogu mosta između dvije grupe učenika. Jedna takva učenica je u intervjuu primijetila da joj je posebno drago što je mogla zadržati svoja gimnazijska prijateljstva, a istovremeno formirati i nova prijateljstva unutar UWCiM-a. Druga učenica, koja je također pohađala Gimnaziju Mostar prije upisa u UWCiM, je nastojala steći što više prijatelja u Gimnaziji Mostar, pa je pomagala u organizovanju karaoke večeri na koje su pozvani svi učenici iz škole. Generalno govoreći, iz intervjuva su u pogledu učenika koji su prvo išli u Gimnaziju Mostar proizašla dva različita viđenja. Po jednom su se oni distancirali od svojih ranijih prijatelja i utisak je kao misle da su promjenom škole postali dio akademske elite (obično se i dešava da se najbolji učenici Gimnazije Mostar upisuju u UWCiM). S druge strane je dato nekoliko primjera, češće navođenih, učenika koji su tme što su stekli prijateljstva u Gimnaziji Mostar prije sticanja novih prijatelja u UWCiM-u poslužili kao most između dvije grupe, omogućavajući na taj način stvaranje prijateljskih odnosa na relaciji UWCiM-Gimnazija Mostar.

Jedna stvar, koju su istakli učenici i profesori obje škole, je da poticanje učenika (ili profesora) na interakciju zahtijeva puno više od poziva drugoj strani da se pridruži

„Uspjeh prve generacije UWCiM-a u osiguravanju mjesta na prestižnim svjetskim univerzitetima je jedan od razloga što je lokalno mišljenje postalo pozitivnije i što se povećava broj učenika koji se žele upisati u UWCiM.“

nekoj aktivnosti koju organizira neka od skupina. Kao što je primijetila jedna profesorica, učenici se neće družiti samo zato što im je rečeno da se družu. Ispričano je nekoliko priča o jednoj grupi učenika (obično su to učenici UWCiM-a) koji su organizovali zabave ili druženja i na njih pozivali učenike druge grupe koji ne bi došli, iako su bili pozvani. Po mišljenju jednog učenika koji je odbio jedan takav poziv, razlog neodazivanja nije neprijateljski stav pozvanih učenika ili to što oni ne žele da se družu, nego oni jednostavno osjećaju nedostatak samopouzdanja kad moraju izaći iz okvira svoje bezbjedne zone ugodnosti (u nekim slučajevima se nesigurnost javlja zbog nedovoljnog poznavanja engleskog jezika i što nisu sigurni kako će biti prihvaćeni). Profesori koji su komentarisali ovaj fenomen uglavnom misle da je za organizovanje zajedničkih aktivnosti, ako se želi postići uspjeh, potrebna određena vrsta administrativne podrške. Neki profesori misle da sve predložene zajedničke aktivnosti moraju imati svrhu da bi učenicima bile zanimljive; neki su sugerisali da takve aktivnosti moraju bar u početku biti obavezne, tako da učenici ne mogu odbiti učešće u njima. Poređenje sa situacijom unutar UWCiM-a bi ovdje izgleda moglo podržati takvu argumentaciju, jer su snažni pozitivni odnosi stvoreni među učenicima UWCiM-a iz raznih sredina bez sumnje u velikoj mjeri nastali kao rezultat obaveznog (u početku ne uvijek i dobrodošlog) zajedničkog smještaja i CAS aktivnosti, koji bi možda imali i drukčiji ishod da nisu bili obavezni. Odjek Allportove Hipoteze

kontakta je ovdje veoma izražen. Allportovo mišljenje da odbacivanje predrasuda između članova različitih grupa zahtijeva da one imaju zajednički cilj, institucionalnu podršku, saradnju i jednak status grupa ima jak odjek u mišljenjima profesora i učenika o faktorima čije postojanje je obavezno ako se želi uspostaviti međusobni kontakt učenika Gimnazije Mostar i UWCiM-a.

Na pitanje o odnosima između Gimnazije Mostar i UWCiM-a, mnogi profesori i učenici su uglavnom odgovarali da su njihovi odnosi još u povelju i da ne treba očekivati mnogo, ali su istakli da se u tom pravcu čine pozitivni koraci. Neki intervjuisai pojedinci ističu da mnogi domaći ljudi smatraju UWCiM čudnim i to ne samo zato što okuplja učenike iz različitih kulturoloških sredina, nego i zbog slobode koju daje učenicima, činjenice da se učenici UWCiM-a oblače drukčije od njihovih vršnjaka ili zbog nekih aktivnosti koje se organizuju unutar te škole. Nedostatak svijesti i pogrešno tumačenje posebno na samom početku je također doprinijelo stvaranju percepcije među nekim učenicima Gimnazije Mostar da je UWCiM uljez u njihovoj zgradi i pogrešne predodžbe da su učenici UWCiM svi „bogata djeca“ (dok se u stvari njihovo školovanje finansira stipendijama). Uspjeh prve generacije UWCiM-a u osiguravanju mjesta na prestižnim svjetskim univerzitetima je jedan od razloga što je lokalno mišljenje postalo pozitivnije i što se povećava broj učenika koji se žele upisati u UWCiM.

4. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

U istraživanju obima uspjeha UWC-IB projekta u poticanju integracije među učenicima UWCiM-a i Gimnazije Mostar, ova studija je došla do više rezultata koji ukazuju na veliki uspjeh u nekim oblastima, a manji u drugim. Okupljanje unutar učenika UWCiM-a pripadnika sve tri bosanskohercegovačke etničke zajednice i ostatka svijeta je svakako omogućilo integraciju kojoj je UWC-IB

projekat i težio. Studija je naišla na brojne primjere novih prijateljstava, odbačene pogrešne predodžbe i stereotipe zasnovane na neznanju i odbačene predrasude – unutar grupa učenika iz BiH, unutar stranih grupa učenika i između lokalnih učenika iz BiH i međunarodnih grupa učenika u UWCiM-u. Razlozi za promjene koje su nastale unutar učeničkog tijela su očito kompleksne, ali

„ Uticaj UWCiM-a na učenike Gimnazije Mostar je bilo teže razlučiti, jer smo vidjeli dokaze koji su nagovještavali pozitivan stav među nekim učenicima i profesorima i negativan stav među drugima. „

izgleda da je nesumnjiv uticaj zajedničkog smještaja učenika na kompletan mentalni sklop i stavove učenika UWCiM-a, kao i uticaj novog znanja stečenog na nastavi u razredu, učestvovanja u CAS aktivnostima i druženja s vršnjacima koji potiču iz različitih kulturoloških sredina.

Uticaj UWCiM-a na učenike Gimnazije Mostar je bilo teže razlučiti, jer smo vidjeli dokaze koji su nagovještavali pozitivan stav među nekim učenicima i profesorima i negativan stav među drugima. Činjenica da su se promjene sporije odvijale u Gimnaziji Mostar nego u UWCiM-u ne iznenađuje ako je posmatramo s aspekta postojanja jezične barijere i različitih rasporeda nastave, koji su uglavnom isticali kao smetnja većoj interakciji između učenika Gimnazije Mostar i UWCiM. Nepostojanje tih smetnji i obavezno zajedničko stanovanje u kontekstu UWCiM su nesumnjivo jedan od razloga drukčijeg ishoda u UWCiM kontekstu. Mora se priznati, međutim, da je učinjen napredak u pogledu povećane integracije između učenika UWCiM-a i Gimnazije Mostar, koji se ogleda u učešću u zajedničkim aktivnostima i dokazima stečene naklonosti koju prema učenicima UWCiM-a pokazuju njihovi vršnjaci iz Gimnazije Mostar. Ovdje su bez sumnje važne i sugestije profesora i učenika o okolnostima u kojima bi zajedničke aktivnosti vjerovatno imale pozitivan ishod, koje su u skladu sa studijama koje su uslijedile nakon Allportovog originalnog djela (pogledajte Esses et al., 2005).

Pri izvođenju zaključaka o obimu u kojem je osnivanje UWCiM-a dovelo do pojačane integracije među učenicima koji potiču iz različitih kulturoloških sredina mora se uzeti u obzir da se neki faktori prepoznaju i u drugim kontekstima, u kojima mladi ljudi iz različitih kulturoloških sredina napuštaju svoje domove radi školovanja i/ili se okupljaju kako bi podijelili zajednička iskustva. Zajednička studija o programu Međunarodne mature u raznim školama širom svijeta bi mogla dovesti do većeg međusobnog razumijevanja među svim uključenim grupama. Zajednički internatski smještaj učenika i vannastavne aktivnosti, kao i etos škole/koledža posvećen promovisanju većeg globalnog razumijevanja, bi također

mogli dovesti do otkrića/zaključaka koji se podudaraju sa zaključcima ove studije. Ukratko, iskustva učenika svakog drugog Koledža ujedinjenog svijeta su vjerovatno slična iskustvima učenika UWCiM-a. Iako je lokacija UWCiM vjerovatno jedinstvena u svijetu, iskustva njegovih učenika sigurno imaju sličnosti s iskustvima učenika drugih Koledža ujedinjenog svijeta. Za nastavak istraživanja bi bilo interesantno uporediti iskustva učenika u Mostaru s iskustvima učenika ostalih Koledža ujedinjenog svijeta. Zaključci ove studije su, međutim, jedinstveni u rasvjetljavanju iskustava učenika UWCiM-a i Gimnazije Mostar i nekih temeljnih faktora koji su uticali na ta iskustva.

Sljedeće preporuke su nastale kao rezultat ove studije:

- nastaviti i produbiti započete aktivnosti oko podizanja razumijevanja i svijesti o karakteru i svrsi UWCiM-a među profesorima i učenicima Gimnazije Mostar i njihovim roditeljima
- proširiti saradnju između profesora UWCiM-a i Gimnazije Mostar i nastaviti zajednički rad u oblasti nastave iz predmeta prirodnih nauka
- povećati organizacijsku podršku unutar UWCiM-a i Gimnazije Mostar kako bi se privukli i okupili učenici iz različitih kulturoloških sredina da na jednakoj osnovi učestvuju, u aktivnostima koje imaju zajedničke ciljeve, kako bi se povećala vjerovatnoća da će interakcija dovesti do većeg interkulturalnog razumijevanja
- provesti naknadnu studiju o bivšim učenicima UWCiM-a, s ciljem upoznavanja i razumijevanja njihovih percepcija o trajnijim učincima njihovog UWCiM iskustva u novim i nedavnim kontekstima
- ljudi koji se u BiH bave utvrđivanjem politike i planiranjem trebaju shvatiti dokaze prikupljene kroz ovu studiju kao doprinos njihovom razmišljanju o prednostima integriranog obrazovanja u poticanju većeg razumijevanja između različitih grupa

KORIŠTENI IZVORI

Allport G (1988) The Nature of Prejudice (Priroda predrasuda), Štivo: Addison-Wesley,...

Dovidio J F, Glick P and Rudman L A (eds) (2005) On the Nature of Prejudice (O prirodi predrasude): Fifty Years After Allport (Pedeset godina poslije Allporta), Oxford: Blackwell Publishing

Esses V M, Jackson L M, Dovidio J F and Hodson G (2005) Instrumental Relations Among Groups: Group Competition, Conflict, and Prejudice

(Instrumentalni odnosi među grupama: konkurencija, konflikt i predrasude), in J F Dovidio, P Glick and L A Rudman (eds) On the Nature of Prejudice: Fifty Years After Allport, Oxford: Blackwell Publishing

Hayden M C, Rancic B A and Thompson J J (2000) Being International: Student and Teacher Perceptions from International Schools (Biti internacionalan: Percepcije učenika i profesora međunarodnih škola), Oxford Review of Education, 26, 1, 107–123

Aneks 1

Metoda prikupljanja podataka primijenjeni tokom istraživanja

- Upitnici za učenike UWCiM-a: podijeljeni su svim učenicima u dva navrata: u martu 2008. i maju 2009., odgovori su morali biti na engleskom jeziku, radnom jeziku UWCiM, a popunjeni upitnici su se slali elektronskim putem.
- Upitnici za učenike Gimnazije Mostar: podijeljeni su svim učenicima u dva navrata: u martu 2008. i maju 2009, a odgovarani su pismeno na dva lokalna jezika.
- Intervjui s učenicima UWCiM-a: sa sadašnjim učenicima UWCiM- obavljeni prilikom posjeta Mostaru u aprilu 2008., novembru 2008. i aprilu 2009. Učenici su za intervju uvijek bili podijeljeni u: fokus grupe od 5 ili 6 učenika, na prvu i drugu godinu, lokalne i strane učenike, a svi intervjui su održani na engleskom jeziku.
- Intervjui s učenicima Gimnazije Mostar: održavani u fokus grupama od 5 ili 6 učenika, odvojeno za učenike sa bošnjačkog i hrvatskog programa prilikom posjeta Mostaru u aprilu 2008., novembru 2008. i aprilu 2009. U ovom slučaju je korištena pomoć prevodioca, kako bi učenici mogli odgovarati na pitanja na lokalnom jeziku.
- Upitnik za profesore UWCiM-a: dostupan svim profesorima u elektronskoj formi na engleskom jeziku (radni jezik UWCiM-a) u maju 2008.
- Intervjui s profesorima UWCiM-a : individualni (jedan na jedan) intervjui sa stranim i domaćim profesorima, višim menadžerima i starateljima, na engleskom jeziku (radnom jeziku Koledža) prilikom posjeta Mostaru u aprilu 2008., novembru 2008. i aprilu 2009.
- Intervjui s profesorima Gimnazije Mostar: obavljeni na lokalnom jeziku uz pomoć prevodioca, individualni (jedan na jedan) s lokalnim profesorima s oba nastavna plana i programa u Gimnaziji Mostar, uključujući direktore u Mostaru u aprilu 2008., novembru 2008. i aprilu 2009.
- Intervjui s roditeljima: Licem u lice razgovori s jednim brojem roditelja lokalnih učenika, ponovo uz pomoć prevodioca vođeni u Mostaru u novembru 2008. i maju 2009.
- Intervjui s bivšim učenicima UWCiM-a: U maju 2009. je bilo moguće intervjuisati neke bivše učenike UWCiM-a, koji su godinu ranije maturirali, a u vrijeme intervjuja su bili na kraju prve godine studija (četvorih studira u Mostaru a jedno u SAD-u).
- Intervjui s predstavnicima lokalne zajednice: Mali broj intervjuja licem u lice s članovima lokalne zajednice, uz pomoć prevodioca u Mostaru u aprilu 2009.

CfBT Education Trust
60 Queens Road
Reading
Berkshire
RG1 4BS

0118 902 1000
www.cfbt.com